

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

ABDULLA QODIRIYNING “O‘TKAN KUNLAR” ROMANIDA VATAN VA MUHABBAT MASALASI

Abdusalomova Go‘zal Baxtiyor qizi

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti talabasi

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romanida Vatan va muhabbat masalasi badiiy jihatdan tahlil qilinadi. Asarda Vatan tushunchasining ijtimoiy-ma’naviy mazmuni, vatanparvarlik g‘oyalarining Otabek obrazi orqali yoritilishi hamda muhabbat mavzusining Otabek va Kumush munosabatlari misolida ochib berilishi ko‘rsatib berilgan. Muallif romanda Vatan va muhabbat g‘oyalarining o‘zaro uyg‘unligi orqali inson kamoloti va jamiyat taraqqiyotining muhim jihatlarini ochib beradi.*

KALIT SO‘ZLAR: *Abdulla Qodiriy, “O‘tkan kunlar”, Vatan, muhabbat, vatanparvarlik, Otabek, Kumush, milliy qadriyatlar, ma’naviyat, ijtimoiy muammolar, badiiy tahlil.*

ANNOTATION: *This article analyzes the issues of patriotism and love in Abdulla Qodiriy’s novel “O‘tkan kunlar” (“Bygone Days”). The work explores the social and spiritual meaning of the concept of Homeland, the idea of patriotism reflected through the character of Otabek, and the theme of love revealed through the relationship between Otabek and Kumush. The author demonstrates the harmony between love for the Homeland and personal love, emphasizing their importance in human perfection and social development.*

KEYWORDS: *Abdulla Qodiriy, “O‘tkan kunlar” (Bygone Days), Homeland, love, patriotism, Otabek, Kumush, national values, spirituality, social problems, literary analysis.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье анализируются проблемы патриотизма и любви в романе Абдуллы Кадыри «Откан кунлар» («Минувшие дни»). В произведении раскрывается социально-духовный смысл понятия Родины, идеи патриотизма через образ Отабека, а также тема любви, показанная на примере отношений Отабека и Кумуш. Автор демонстрирует гармонию между любовью к Родине и личной любовью, подчёркивая их значение для духовного совершенствования человека и развития общества.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА; *Абдулла Кадыри, «Откан кунлар» («Минувшие дни»), Родина, любовь, патриотизм, Отабек, Кумуш, национальные ценности, духовность, социальные проблемы, литературный анализ.*

Kirish

Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani o‘zbek adabiyotidagi dastlabki tarixiy romanlardan biri bo‘lib, unda XIX asr oxiri Turkiston hayoti, xalqning ijtimoiy ahvoli, urf-odatlar va ruhiy kechinmalari keng yoritilgan. Asarda muallif Vatan taqdiri va insoniy

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

muhabbat mavzusini bir-biri bilan chambarchas bog‘lab tasvirlaydi. Bu ikki tushuncha romanning g‘oyaviy asosini tashkil etadi.

Asosiy qism

Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani o‘zbek adabiyotida realistik roman janrining shakllanishida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan asarlardan biridir. Asarda muallif XIX asr oxiri Turkiston jamiyatining ijtimoiy-siyosiy holatini, xalq hayotini, qadriyatlarini va ruhiy dunyosini chuqur badiiy tahlil asosida yoritadi. Romanning markazida inson, jamiyat va Vatan taqdiri kabi muhim masalalar turadi. Ayniqsa, Vatan va muhabbat mavzulari asarning g‘oyaviy-estetik asosini tashkil etadi. Romanda Vatan masalasi eng avvalo ijtimoiy adolatsizlik, eskicha fikrlash va parokandalik orqali ochib beriladi. Qodiriy Turkistonning o‘sha davrdagi ichki nizolari, mahalliy hokimlar o‘rtasidagi kelishmovchiliklar, xalq manfaatlarini mensimaslik holatlarini real hayot manzaralari orqali tasvirlaydi. Otabek obrazi shu murakkab muhitda yetishib chiqqan, yangi fikrli, taraqqiyparvar yigit sifatida namoyon bo‘ladi. U faqat o‘z shaxsiy manfaatini o‘ylamaydi, balki Vatan ravnaqi, xalq farovonligi haqida qayg‘uradi. Uning eskicha savdo usullariga qarshi chiqishi, halol mehnat, adolatli faoliyat tarafdori bo‘lishi aslida Vatanga bo‘lgan chuqur muhabbatining ifodasidir. Qodiriy romanda Vatan tushunchasini faqat hududiy chegaralar bilan cheklamaydi. U Vatan — bu xalqning taqdiri, uning kelajagi, urf-odatlarini va ma‘naviy boyligi ekanini ta’kidlaydi. Otabekning otasi Yusufbek hoji bilan bo‘lgan bahslari orqali eski va yangi tafakkur to‘qnashuvi yoritiladi. Bu to‘qnashuv faqat oilaviy kelishmovchilik emas, balki butun bir millatning rivojlanish yo‘lida duch kelgan muammolarining ramziy ifodasidir. Otabek ilm-fan, yangilik va adolat tarafdori bo‘lsa, ayrim eski fikrli kishilar o‘tmishga qattiq yopishib, yangilanishdan qo‘rqadi. Muallif shu orqali Vatan taraqqiyoti uchun islohot va yangicha tafakkur zarurligini ilgari suradi. Muhabbat masalasi esa romanda sof insoniy tuyg‘u sifatida juda nozik va ta’sirchan ruhda tasvirlanadi. Otabek va Kumush o‘rtasidagi sevgi oddiy romantik munosabat emas, balki ma‘naviy poklik va sadoqat timsolidir. Ularning muhabbati majburiy nikohlar, ko‘pxotinlilik, hasad va fitnalar fonida tasvirlanib, sof tuyg‘ularning qanchalik sinovlar ga duch kelishini ko‘rsatadi. Ayniqsa, Zaynab obrazi orqali rashk, nafrat va hasad kabi salbiy his-tuyg‘ularning inson taqdiriga qanday salbiy ta’sir ko‘rsatishi ochib beriladi. Otabek va Kumush sevgisi ijtimoiy bosimlarga qaramasdan, o‘zining insoniy qadr-qimmatini saqlab qoladi. Kumushning sabr-toqati, vafodorligi va pokligi uni asardagi eng yorqin ayol timsollaridan biriga aylantiradi. U nafaqat sevikli yor, balki o‘sha davr ayollarining og‘ir taqdirini o‘zida mujassamlashtirgan ramziy obrazdir. Uning taqdiri orqali muallif jamiyatdagi adolatsizliklar, ayollarga bo‘lgan biryoqlama munosabatlarni tanqid qiladi. Romanda Vatan va muhabbat masalalari bir-biri bilan uzviy bog‘lab tasvirlangan. Otabekning shaxsiy baxti va Vatan oldidagi burchi doimo yonma-yon turadi. U Kumushga bo‘lgan muhabbatini hech qachon Vatanga bo‘lgan mas’uliyatidan ustun qo‘ymaydi. Aksincha, u o‘z ideal jamiyatini oiladan, muhabbatdan boshlab qurishni orzu qiladi. Muallif shu tariqa muhabbatli oila — sog‘lom jamiyat, sog‘lom jamiyat esa kuchli Vatan degan

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

g'oyani ilgari suradi. Asarda tarixiy voqealar, xalq hayoti, milliy urf-odatlar va ma'naviy qadriyatlar Vatan va muhabbat mavzulari bilan uyg'un holda berilgan. Qodiriy o'z asari orqali o'quvchini faqatgina voqealar guvohiga aylantirmaydi, balki uni chuqur o'ylashga, Vatan taqdiri va insoniy tuyg'ular haqida mushohada yuritishga chorlaydi. Romanda muhabbat fojia bilan yakunlansa-da, asarning umumiy ruhi umid va ma'naviy uyg'onishga undaydi

Vatan masalasi romanda

Romanda Vatan tushunchasi faqatgina geografik hudud sifatida emas, balki xalqning taqdiri, erkinligi va kelajagi sifatida talqin etiladi. Otabek obrazi orqali muallif Vatan ravnaqi uchun qayg'uradigan, yurt taraqqiyotini istaydigan ilg'or fikrli yoshlar timsolini yaratgan. Otabek eski tartiblar, adolatsizliklar va qoloqlikka qarshi chiqib, xalq farovonligini istaydi. U savdo-sotiqda halollik, jamiyatda adolat va islohot tarafdori sifatida ko'rsatiladi. Bu orqali Qodiriy Vatan ravnaqi uchun bilim, halollik va vatanparvarlik zarurligini targ'ib qiladi.

Muhabbat masalasi romanda

Romandagi muhabbat masalasi Otabek va Kumush obrazlari misolida juda ta'sirchan ifodalangan. Ularning sevgisi sof, samimiy va sadoqatga asoslangan. Muhabbat bu asarda shunchaki hissiy tuyg'u emas, balki insonni ma'naviy poklaydigan, uning ruhiy kamolotini ta'minlaydigan kuch sifatida tasvirlanadi. Ularning bir-biriga bo'lgan sadoqati turli sinovlar, fitnalar va hasadlar oldida ham so'nmaydi.

Vatan va muhabbat uyg'unligi

“O'tkan kunlar” romanida Vatan va muhabbat bir-birini to'ldiruvchi tushunchalar sifatida yoritiladi. Otabek nafaqat Kumushni sevgan oshiq, balki Vatani taqdiriga befarq bo'lmagan haqiqiy vatanparvar obrazdir. Qodiriy muhabbat orqali inson qalbining go'zalligini, Vatan masalasi orqali esa jamiyatning ijtimoiy muammolarini ochib beradi. Shu tariqa, sof muhabbat va haqiqiy vatanparvarlik bir-biriga zid emas, aksincha, insonni komillikka yetaklovchi umumiy qadriyatlar ekanini ko'rsatadi.

Abdulla Qodiriyning “O'tkan kunlar” romani o'zbek milliy romanchiligining poydevori bo'lib, unda XIX asr oxiri Turkiston ijtimoiy hayoti, xalq turmushi, urf-odatlarini hamda ma'naviy qadriyatlari keng qamrovda aks ettirilgan. Muallif asar orqali nafaqat ma'lum bir davr voqealarini, balki xalq taqdiriga daxldor muhim ijtimoiy-falsafiy masalalarni ham ko'taradi. Ayniqsa, Vatan va muhabbat mavzulari romanning g'oyaviy asosini tashkil etib, asarning mazmunini chuqurlashtiradi.

Romanda Vatan tushunchasi keng va ko'p qatlamli ma'noda talqin qilinadi. Qodiriy uchun Vatan — bu faqat hududiy tushuncha emas, balki xalq taqdiri, millat kelajagi, ijtimoiy adolat va ma'naviy uyg'onish ramzidir. Bu g'oya asarda eng avvalo Otabek obrazi orqali ochib beriladi. Otabek zamonasidan ilgari ketgan, yangicha fikrlaydigan, taraqqiyot tarafdori bo'lgan shaxs sifatida tasvirlanadi. U savdoda halollik, jamiyatda adolat va insoniylikni ustun qo'yadi. Uning eskicha tartiblarga qarshi chiqishi aslida shaxsiy emas, balki Vatan taqdiri uchun kuyinish ekanini anglatadi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Yusufbek hoji va Otabek o'rtasidagi ruhiy va fikriy ziddiyat asarda alohida ahamiyatga ega. Bu ziddiyat eski va yangi dunyoqarash to'qnashuvi sifatida namoyon bo'ladi. Eski tuzum tarafdorlari an'anaviy tartiblarni muqaddas deb bilsa, Otabek kabi yoshlar yangilik, taraqqiyot va islohot tarafdori bo'ladilar. Muallif bu to'qnashuv orqali jamiyatning rivojlanishi uchun Vatan manfaatlarini shaxsiy manfaatlardan ustun qo'yish zarurligini ko'rsatadi.

Muhabbat masalasi romanda juda nozik badiiy uslubda yoritilgan. Otabek va Kumush o'rtasidagi munosabat sof, beg'ubor va sadoqatli sevgi timsoli sifatida ko'rsatiladi. Ularning muhabbati majburiy turmushlar, ko'pxotinlilik, hasad va fitnalar bilan to'la muhitda yuzaga keladi va shu muhit ichida sinovdan o'tadi. Bu sevgi nafaqat ikki inson o'rtasidagi tuyg'u, balki insoniylik, ma'naviy poklik va sadoqat ramzidir.

Kumush obrazi orqali muallif o'sha davr ayollarining og'ir taqdirini va jamiyatdagi tengsizlik muammolarini ochib beradi. U sabrli, vafodor, iymonli va toza qalbli ayol sifatida tasvirlanadi. Uning muhabbati fidokorona bo'lib, o'z baxtini yo'qotish evaziga ham sevikli insonning baxtini o'ylashga tayyor ekanligi bilan ajralib turadi. Zaynab obrazi esa muhabbatga qarama-qarshi bo'lgan rashk, hasad va adovatning timsoli sifatida berilgan. Ikki ayol obrazi orqali muallif muhabbat va nafrat o'rtasidagi keskin farqni ko'rsatadi.

Romanda Vatan va muhabbat masalalari o'zaro uyg'un holda tasvirlangan. Otabek shaxsiy baxt va Vatan oldidagi burch o'rtasida muvozanatni saqlashga intilgan qahramon sifatida ko'rsatiladi. U muhabbatni hayotining ma'naviy tayanchi deb biladi, lekin hech qachon Vatan manfaatlarini shaxsiy tuyg'ularidan ustun qo'ymaydi. Qodiriy shu orqali muhabbatli oila — sog'lom jamiyat, sog'lom jamiyat — baquvvat Vatan degan g'oyani ilgari suradi.

Asarda tarixiy muhit, milliy urf-odatlar, xalq turmushi va ijtimoiy munosabatlar Vatan va muhabbat mavzulari bilan uzviy bog'lab yoritilgan. Muallif romanni faqat sevgi qissasi sifatida emas, balki millat taqdiriga daxldor dars beruvchi ma'naviy asar darajasiga ko'taradi. Vatan masalasining ko'tarilishi o'quvchini o'z yurtiga mas'uliyat bilan qarashga undasa, muhabbat mavzusi insoniylik, sadoqat va vafo tushunchalarining qadr-qimmatini anglashga chorlaydi.

Shunday qilib, "O'tkan kunlar" romanida Vatan va muhabbat masalalari bir-birini to'ldiruvchi, insonni komillikka yetaklovchi buyuk qadriyatlar sifatida badiiy jihatdan mukammal ifoda etilgan. Bu asar bugungi kunda ham yosh avlodni vatanparvarlik, sadoqat va ma'naviy poklik ruhida tarbiyalashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" asarida Vatan va muhabbat masalasi chuqur falsafiy ma'noda yoritilgan. Muallif bu ikki tushunchani bir-biridan ajratmay, inson hayotining eng muhim tayanchlari sifatida tasvirlaydi. Sof muhabbat inson qalbini poklasa, Vatanga muhabbat esa jamiyatni yuksaltiradi. Asar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan buyuk badiiy merosdir.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodiriy A. **O'tkan kunlar** – Toshkent: “Sharq”, 2018.
2. Karimov N. **O'zbek adabiyoti tarixi** – Toshkent: “O'qituvchi”, 2015.
3. Yo'ldoshev Q. **O'zbek romanchiligi masalalari** – Toshkent: “Fan”, 2016.
4. Rasulov R. **Adabiyotshunoslik asoslari** – Toshkent: “Universitet”, 2014.
5. Tursunov U. **XX asr o'zbek adabiyoti** – Toshkent: “Ma'naviyat”, 2017.
6. Qo'ng'irotboy Q. **Badiiy asar tahlili** – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2013.

Internet manbalar:

7. www.ziyonet.uz – O'zbek adabiyoti bo'yicha ilmiy materiallar
8. www.kutubxona.uz – Elektron kitoblar portali
9. www.wdl.org – Jahon raqamli kutubxonasi

